02/01/2019

Έρχονται τα Φώτα και ο Φωτισμός- Τα έθιμα της Ελλάδας και η σημασία της μεγάλης γιορτής

/ Επικαιρότητα

Στις 6 Ιανουαρίου η Εκκλησία μας γιορτάζει την βάπτιση του Χριστού. Η σπουδαία αυτή Δεσποτική εορτή κλείνει τον λατρευτικό κύκλο του αγίου Δωδεκαημέρου, που ξεκίνησε με την γιορτή των Χριστουγέννων και συμβολίζει την παλιγγενεσία του ανθρώπου. Η γιορτή είναι γνωστή ως «Θεοφάνεια, Επιφάνεια ή Φώτα», διότι έχουμε την εμφάνιση του Τριαδικού Θεού στον κόσμο. Ο Υιός βαπτίζεται, το Άγιο Πνεύμα εμφανίζεται σαν περιστέρι, ενώ ακούγεται η φωνή του Θεού Πατέρα.

Η ονομασία «Φώτα» δόθηκε επειδή ο Χριστός ήρθε για να φωτίσει τον κόσμο. Τα πρώτα χρόνια του χριστιανισμού, κατά τη διάρκεια της παννυχίδας (ολονύκτιας αγρυπνίας) των Θεοφανείων μετά τον αγιασμό των υδάτων, βαπτίζονταν οι κατηχούμενοι. Έτσι μετά τη βάπτισή τους στα αγιασμένα νερά, γίνονταν νέοι άνθρωποι, θεοφόροι και πνευματοφόροι. Τα Θεοφάνεια θεωρούνταν η πιο σημαντική ελληνική γιορτή μετά την Ανάσταση του Χριστού, και γιορτάζεται σ’ όλη τη χώρα με λαμπρότητα. Πολλά είναι τα έθιμα του λαού μας που συνδέονται με αυτή τη γιορτή.

Για τα Φώτα ο λαός πιστεύει πως είναι ο καιρός που φεύγουν οι καλικάντζαροι, γιατί φοβούνται την αγιαστούρα του παπά. Ο τρόμος τους αρχίζει από την παραμονή των Φώτων που γίνεται ο μικρός αγιασμός.

Τα έθιμα των Θεοφανείων στην Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι πλούσια σε έθιμα των Φώτων. Ρουγκατασάρια, αράπηδες, καμήλες, μπαμπόγεροι, μωμόγεροι, φωταράδες, είναι κάποια από τα έθιμα που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα και τις διονυσιακές γιορτές αλλά και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και αναβιώνουν κάθε χρόνο τις ημέρες των Θεοφανίων.

Στη Θεσσαλία ανήμερα των Θεοφανίων αναβιώνουν τα ρουγκάτσια (ρουγκατσάρια). Αυτά αποτελούνταν από ομάδες (10 – 15 μεταμφιεσμένων ατόμων) οι οποίες περιφέρονταν από σπίτι σε σπίτι παίρνοντας την ανάλογη αμοιβή. Μερικά από τα απαραίτητα μέλη του κάθε ομίλου ήταν ο γαμπρός, η νύφη (νέος μεταμφιεσμένος), ο παπάς, ο παππούς, ο γιατρός και οι «αρκουδιάρηδες». Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των τραγουδιών με τα οποία οι ρουγκατσάρηδες συνόδευαν το πέρασμά τους.
Στην Καστοριά αναβιώνουν τα «Ραγκουτσάρια». Οι κάτοικοι μεταμφιέζονται και φορούν απαραιτήτως μάσκες που έχουν συμβολικό χαρακτήρα, αφού η όψη τους είναι τρομακτική και αποσκοπούν στο να ξορκίσουν το κακό από την πόλη. Οι μασκαράδες έχουν τη συνήθεια να ζητιανεύουν από τον κόσμο την ανταμοιβή τους, επειδή διώχνουν τα κακά πνεύματα. Το ίδιο έθιμο αναβιώνει και σε χωριά της Δράμας με το όνομα ροκατζάρια. Οι κάτοικοι φορούν τρομακτικές μάσκες και κάνοντας εκκωφαντικούς θορύβους με τα κουδούνια που φέρουν περιφέρονται στους δρόμους.

Τα Μπαμπούγερα είναι μία από τις πιο ενδιαφέρουσες εθιμικές παραδόσεις στην Καλή Βρύση της Δράμας. Το εθιμικό πλαισίωμα της θρησκευτικής γιορτής αρχίζει το πρωί της παραμονής. Οι γυναίκες παίρνουν στάχτη και τη σκορπίζουν με το δεξί χέρι γύρω από το σπίτι προφέροντας ξορκιστικές λέξεις για να φύγουν τα καλακάντζουρα και να μην έχει φίδια το καλοκαίρι. Μετά το τέλος της τελετής του αγιασμού των υδάτων τα μπαμπούγερα συγκεντρώνονται έξω από την εκκλησία. Η αμφίεσή τους είναι ζωόμορφη και παλιότερα κρατούσαν στα χέρια ένα μικρό σακούλι με στάχτη με το οποίο, μέχρι πριν από λίγα χρόνια, χτυπούσαν όσους συναντούσαν για να φοβερίζουν τα καλακάντζουρα. Σήμερα, για αποφυγή τυχόν παρεξηγήσεων από τους αμύητους στο τοπικό έθιμο επισκέπτες, επειδή η στάχτη λέρωνε τα ρούχα, το σακίδιο είναι κενό. Ομάδες-ομάδες τα μπαμπούγερα ή

χωριστά γυρίζουν τους δρόμους του χωριού, κυνηγώντας όσους συναντούν και ζητώντας συμβολικά κάποιο φιλοδώρημα.

Οι Μωμόγεροι είναι ένα Ποντιακό έθιμο που γινόταν στον Πόντο τα αρχαία χρόνια μέχρι και τις ημέρες μας. Το έθιμο είναι σατιρικό και συνηθίζετε κατά τη διάρκεια της περιόδου των Χριστουγέννων (15 Δεκεμβρίου) μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου, άλλα μερικές φορές μέχρι τον μήνα του Φεβρουαρίου. Λόγω της γεωγραφικής απομόνωσης των Ποντίων, το έθιμο ήταν μια μορφή αναγνώρισης της Ελληνικής προέλευσής τους, και επίσης ένας τρόπος να ξεχαστεί από την Τουρκική δουλεία, και τις βίαιες εξισλαμίσεις.

Το έθιμο είναι ζωντανό ακόμα και σήμερα ιδιαίτερα σε διάφορα μέρη της Ελλάδας όπου οι πολύ Πόντιοι κατοικούν. Στην εβδομάδα πριν από το νέο έτος, τα άτομα θα ντυθούν με διάφορα κοστούμια, όπου κάθε κοστούμι συμβολίζει ένα μέρος του πολιτισμού και της λαογραφίας των Ποντίων. Η αρκούδα συμβολίζει τη δύναμη, η ηλικιωμένη γυναίκα ένα σύμβολο του παρελθόντος, η νύφη για το μέλλον, το άλογο για την ανάπτυξη, ο γιατρός για την υγεία, ο στρατιώτης για την υπεράσπιση, την αίγα (κατσίκα) για τα τρόφιμα και ο Άγιος Βασίλης συμβολίζει το νέο έτος που θα φτάσει σε μερικές μέρες. Σήμερα το έθιμο είναι περισσότερο ψυχαγωγικό, ενώ στο παρελθόν ήταν μαγικό.

Στο Παλαιόκαστρο της Χαλκιδικής τηρείται το έθιμο των φωταράδων. Ο «βασιλιάς» φορώντας το ταλαγάνι και φορτωμένος με κουδούνια ανοίγει το χορό ενώ ακολουθούν οι φωταράδες κρατώντας ξύλινα σπαθιά για να ξυλοφορτώσουν εκείνους που θα επιδιώξουν να πάρουν το λουκάνικο που στήνεται στη μέση του χωριού.

Στον Άγιο Πρόδρομο της Χαλκιδικής πρωταγωνιστές των Θεοφανίων είναι οι φούταροι. Την παραμονή των Φώτων νεαροί άντρες λένε τα κάλαντα μαζεύοντας κρέας, λουκάνικα και χρήματα και την ημέρα του Αϊ Γιαννιού χορεύουν στην πλατεία του χωριού. Όταν κάνουν διάλειμμα τρέχουν να πάρουν από ένα ρόπαλο και όταν ξαναμπαίνουν στο χορό πετούν τα ρόπαλα ψηλά σφυρίζοντας με όλη τους τη δύναμη για να σηματοδοτήσουν το τέλος του Δωδεκαημέρου.

Σε χωριά της Καβάλας και της Δράμας, όπως η Νικήσιανη, το Μοναστηράκι, ο Ξηροπόταμος, η Πετρούσα και ο Βώλακας αναβιώνει το έθιμο των αράπηδων. Άντρες ντύνονται με προβιές και ζώνονται κουδούνια. Λέγεται ότι οι αράπηδες ήταν πολεμιστές που μετείχαν στην εκστρατεία του Μεγαλέξανδρου και έδιωξαν με τους αλαλαγμούς τους ελέφαντες των Ινδών.

Η καμήλα που στολίζεται μετά τον αγιασμό των υδάτων είναι ένα έθιμο της

Γαλάτιστας Χαλκιδικής. Συνήθως έξι άντρες μπαίνουν κάτω από το ομοίωμα μιας καμήλας βαδίζοντας ρυθμικά ή χορεύοντας, κουνώντας κουδούνια και τραγουδώντας. Πρόκειται για την αναπαράσταση ενός πραγματικού γεγονότος, την απαγωγής μιας όμορφης κοπέλας από το γιο του Τούρκου επιτρόπου που συνέβη στα τέλη του 19ου αιώνα. Ο αγαπημένος της για να την ξαναπάρει πίσω έστησε γλέντι και για να μπει στο τούρκικο σπίτι έφτιαξε ένα ομοίωμα καμήλας κάτω από το οποίο κρύφτηκαν οι φίλοι του. Αφού έκρυψαν την κοπέλα κάτω από την καμήλα την έβγαλαν έξω και την επομένη τη στεφάνωσαν με τον αγαπημένο της πριν προλάβουν να την ξαναπάρουν οι Τούρκοι.

Στη Λευκάδα, οι πιστοί βουτούν στη θάλασσα την ώρα της κατάδυσης του σταυρού πορτοκάλια δεμένα μεταξύ τους με σπάγκο. Στη συνέχεια τα παίρνουν στο σπίτι τους για ευλογία και ένα από αυτά το αφήνουν στα εικονίσματα για έναν ολόκληρο χρόνο.

Σε πολλά μέρη της πατρίδας μας μετά τη ρίψη του σταυρού και ενώ έχουν αγιασθεί τα νερά, οι χριστιανοί πλένουν στη θάλασσα τις εικόνες που έχουν φέρει από τα σπίτια τους.

Σύμφωνα με την παράδοση, την παραμονή των Φώτων τη νύχτα, ανοίγουν τα ουράνια και εισακούονται οι ευχές των πιστών. Το βράδυ της παραμονής στρώνεται το νηστίσιμο τραπέζι και κάθονται όλοι με τη σειρά από τον πιο μικρό της οικογένειας έως τον πιο μεγάλο. Ο πατέρας της οικογένειας έχει θυμίαμα πάνω σε ένα υνί και με αυτό θυμιατίζει το σπίτι για να φύγουν τα δαιμόνια, ενώ ο μικρότερος της οικογένειας λέει την προσευχή πριν το φαγητό.